

Neem nu dringend actie om het klimaatverandering tegen te gaan en kies nu voor een radicale omslag in de landbouw en zet in op alleen agro-ecologische plantaardige teeltbedrijven. Er wordt te veel met partijen gesproken die de kortetermijnbelangen van enkelen vertegenwoordigen en minder met partijen die de maatschappelijke belangen van velen vertegenwoordigen.

Op naar een gezonde plantaardige agro-ecologische landbouw: kleinschalig en biologisch en duurzaam klimaatbestendig!

Visie en aanbevelingen over de (uitkomsten van de) Klimaattafel 'Landbouw en landgebruik' door Het netwerk ter bevordering van Biocyclische-Veganlandbouw (kortweg: netwerk Bio -Vegan)

Volgens de FAO kunnen intensieve landbouwsystemen met een hoge input, die een zware ontbossing, waterschaarste, bodemuitputting en hoge niveaus van uitstoot van broeikasgassen hebben veroorzaakt, niet zorgen voor een duurzame agrarische productie en voeding. Nodig zijn innovatieve systemen die de natuurlijke hulpbronnen beschermen en vergroten en de productiviteit verhogen. Nodig is een transformatieproces naar een holistische benadering, zoals agro-ecologie, agro-forestry, klimaatvriendelijke landbouw en landbouw die ook is gebaseerd op lokale en traditionele kennis. Technologische verbeteringen, waaronder een drastische afname van het gebruik van fossiele brandstoffen in de gehele economie en in de landbouw, zouden helpen bij het tegengaan van klimaatverandering en natuurrampen. Meer internationale samenwerking is nodig om bedreigingen van voedselsystemen te voorkomen. Vanwege de afnemende gehalten aan nutriënten in de voeding moet ook om gezondheidsredenen worden omgeschakeld naar een ander landbouwsysteem. Op de wereld zijn ongeveer 700 miljoen mensen extreem arm, 800 miljoen mensen lijden honger en 2 miljard mensen lijden aan een gebrek aan micronutriënten. Door de groei van de wereldbevolking van 7 miljard nu naar 10 miljard mensen in 2050, de toenemende druk op de natuur, sociale ongelijkheid en klimaatverandering zijn onze voedselsystemen in gevaar (FAO, 2017).

De wereld klimaatvriendelijk voeden

De wereld voeden moet volgens het 'Het netwerk ter promotie van Biocyclische-veganlandbouw' (kortweg: Bio-Vegan) door middel van zoveel als mogelijk klimaatneutraal, veilig-verantwoord en lokaal met als uitgangspunt om mét de natuur te werken en niet tegen de natuur en zo de natuurlijke kringlopen zo goed als mogelijk te herstellen. Mes en vork, en dus het eten van zoveel als mogelijk (biologische), plantaardige voeding zijn de belangrijkste wapens in de strijd tegen klimaatverandering, dierenleed, biodiversiteitsverlies en slecht toegankelijke voedselzekerheid.

Het netwerk Bio-Vegan wil graag werken aan een biologische plantaardige landbouw zonder gebruik van dierlijke meststoffen en inzet van productiedieren. Alhoewel wij inzetten op geen enkel gebruik van productiedieren moet het in de sector haalbaar zijn om in te zetten op een vergaande reductie van de gehele veehouderij naar uiteindelijk nul gebruik van productiedieren.

Nu zal de veehouderijsector geholpen moeten worden met een switch naar een agro-ecologische, kleinschalig (liefst biologisch en plantaardige) bedrijfsvoering.

In onze visie krijgen alleen kleinschalige agro-ecologische bedrijven die geheel plantaardig telen een Rijks- of EU-ondersteuning. Het doel is dan ook dat plantaardige biologische teeltbedrijven zich gaan richten op meer lokale afzet in de regio en werken aan een klimaatneutrale internationale afzet.

Bio-vegan bedrijven zijn vooruitstrevende biologische bedrijven die werken aan een, zo ver dit mogelijk is, gesloten kringloop waarbij geen gebruikt wordt gemaakt van dierlijke mest en meststoffen. Bio-vegan teeltbedrijven werken ook aan het herstel van de biodiversiteit en werkt zo actief mee aan het behoud van natuur waar plaats is voor insecten, (wilde-) bijen, vlinders, (boerenland-) vogels en vrije (wilde-) dieren. Door geen gebruik te maken van productiedieren kan de uitstoot van broeikasgassen fors worden beperkt. Door in te zetten op zo veel mogelijk lokale afzet wordt ook de binding van burgers met de teeltbedrijven versterkt wat resulteert in toename van verbondenheid en betrokkenheid en het betalen van een valide 'juiste' prijs voor de verkochte producten vaak via abonnementsvormen en/of directe lokale afzet. Het telen van plantaardige teelten (eten van plantaardige eiwitbronnen) en het ontwerpen van een doordachte integrale (holistische) autarkische situatie kan kringlooplandbouw voorzien in nutriënten en micronutriënten mits in het dieet vlees en zuivel zoveel als mogelijk wordt geschrapt en waarbij menselijke fecaliën (humanure) met nitraat en stikstof na het riool eerst vercomposteerd en later teruggebracht kan worden naar de teeltgrond. Tekorten van fosfaat en kali kunnen zo opgevangen worden door inzet van humanure en met hulp van gedroogde sojaschroot-pallets uit restafval van bijvoorbeeld (biologische-) Alpro Soja en andere plantaardige zuivelverwerkers en teelt van veldbonen voor groenbemesting en stikstofbinding. Een plantaardig dieet geeft een positief effect op medicijngebruik en vermindering medicijnresten in riool en oppervlaktewater d.m.v. vermindering van welvaartsziekten.

Plantaardige bemesting kan en is de oplossing van tal van problemen die voortvloeien uit de (intensieve) veehouderijsector. De bodem is gemakkelijk plantaardig te voeden door gericht te voeden, zoals een sporter dat doet. Dit kan met verschillende technieken zoals ook gericht granen en peulvruchten aanbrengen op het land. Peulvruchten zoals veld- en tuinbonen zijn zeer makkelijk te telen zorgen op de plek voor stikstofbinding en de afgemaaide plantendelen, peulen en bonen zijn weer een stikstofbron voor nieuwe teelten. Door dit kringloopprincipe goed te beheersen kan er gewerkt worden aan een overschot. Het is zeer zonde en inefficiënt om het vee eerst met waardevolle grondstoffen te voeren. Mest van vee is helemaal niet zo waardevol eerder minderwaardig om in te zetten als meststof en is ongeschikt en onvolwaardige plantenvoeding. Bovendien is mest van vee gevaarlijk voor de volksgezondheid (bijvoorbeeld Q-koorts en andere gevaarlijke zoönosen besmettingen), niet milieuvriendelijk en slecht voor het klimaat.

Wij moeten de bodem en de wormen in de bodem gaan voeden met plantaardige meststoffen. Zo kan de worm topsport bedrijven, de bodem losmaken en de waardevolle wormenmest produceren (humus). Nu geven wij alle essentiële voedingsstoffen (lees: nutriënten, micronutriënten, vitamines, mineralen en calorieën) die juist goed zijn voor de bodem eerst heel inefficiënt aan vee teelt dieren. Voor de landbouw is het vrij eenvoudig om te gaan werken met stikstofbindende plantengroepen (leguminosen/vlinderbloemigen), werken aan de vorming van planteneiwitten en zo efficiënt te werken aan een duurzame

kringlooplandbouw. Er zullen nagenoeg geen tekorten zijn van nutriënten en zeker niet als men vanuit een integrale werkwijze de rol van wilde onkruiden (lees: bijkruiden), actieve bodemleven (lees de rol van wormen, microben en schimmels), vrije fauna en insecten gaat onderzoeken. Want ook zij brengen voedingselementen mee. Via neerslag en ook inzet van schone humanure kan de kringloop worden gesloten. Geef de bodem na 2 jaar één jaar rust om te herstellen met een dik pak kruidige groenbemester of bloem- en kruidvolle graanteelten met onderzaai van stikstofbinders. Daarna is de bodem weer in redelijke conditie! Werken volgens de biologische standaard en zonder dierlijke mest en meststoffen geeft veilige en gezonde producten zoals groente en fruit zonder vervuiling van pathogenen en residu vanuit de conventionele landbouw en veeteelt. Het is economisch een zeer verantwoorde stap om te switchen naar een plantaardige biologisch landbouw en dan met name naar kleinschalige agro-ecologische alternatieven. Naar ons inzien is overschakeling op plantaardige landbouw de grootste en innovatiefste uitdaging in de biologische landbouwsector. De conventionele landbouw en de landbouwlobby houdt vast aan het verstart wegwerken van dierlijke mestoverschotten en is bezig om 'de koe aan de staart de sloot in te trekken'. Voor de lobby is het helaas met behulp van veel overheidssubsidie (lees: gemeenschapsgeld) rendabel om vlees, zuivel en eieren te verkopen. De enorme en ontwrichtende nadelen van de veehouderijsector wil men niet onder ogen zien. Overheid moet ingrijpen en werken aan een plantaardige landbouw en zo klimaat, milieudoelen te halen en werken aan een gezonde en veilige wereld. Het stimuleren van kleinschalige biologische agro-ecologische landbouw initiatieven alsmede het planmatig verhogen van plantaardige consumptie en afschaffen van btw op biologische AGF en het promoten van een gezonde leefstijl zou een urgente overheidstaak moeten zijn.

Ons zienswijze is dat de (intensieve) veehouderij geheel moet verdwijnen en grootschalige monocultuur moet omgezet worden in grootschalige kleinschaligheid met diverse plantaardige teelten waar plaats is voor bomen (agroforestry), hagen en singels. Open landschap moet afgewisseld worden met een meer gesloten coulisselandschap. De schade van ruilverkaveling aan het landschap en natuurlijke waterstromen moet worden hersteld.

Stoppen met gebruik landbouwgif

Ontwikkelingen tussen 1950 en nu hebben nauwelijks geleid tot minder gebruikt van bestrijdingsmiddelen per ton product en de hoeveelheid bestrijdingsmiddelen in ton actieve stof is ook nauwelijks afgenomen alsmede de arbeid terwijl de energiekosten alleen maar toegenomen is. Alleen biologisch-natuurlijke middelen (inzet nuttige insecten en biocides zoals bacteriën, schimmels, nematoden en inzet van feromonen) die geen schade geven aan milieu, dier en mens moeten volgens onze visie (soms onder zeer strenge regels specifiek) worden toegepast. De focus van onderzoek en ontwikkeling moet volledig gericht zijn op veilige, biologische milieuvriendelijke middelen waarbij er altijd wordt uitgegaan van een integrale aanpak. Schadelijke middelen zoals glyfosaat en verschillende neonicotinoïden moeten verboden worden. Naast het verbod op imidacloprid, clothianidin en thiamethoxam (helaas nog wel toegestaan in gesloten kassen) moet er ook een verbod komen op acetamiprid, clothianidin, thiacloprid, nitenpyram en dinotefuran. Het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) moet de beslissingen herzien aangaande de vrijstellingen van bijvoorbeeld U46 MCPA, Dicash & Auxo. De overheid moet overgaan op adoptie van het BeeGuidance (document dat toetsing van de

chronische toxiciteit bij insecten voorschrijft) van de Efsa. Toetsing Ctgb is ondermaats en niet streng genoeg ivm chronische toxiciteit van bestrijdingsmiddelen. Hervorming van toelatingsprocedures moeten door middel van inzet externe experts en overheidsbemoedening gaan plaatsvinden. Burgers mogen op geen enkele manier blootgesteld worden aan gewasbeschermingsmiddelen. Ook pleiten wij op een totaalverbod van doodspuiten van het vanggewas en zijn wij voor het verplichten van no-till mechanisatie na de teelt van vanggewassen.

Bijensterfte

Ondanks dat een aantal onderzoeken suggereren dat de varroamijt verantwoordelijk is voor grootschalige sterfte van honingbijen in Europa kan niet worden verklaard waarom dit is terwijl onderzoek naar neonics ofwel neonicotinoïden dit wel ruimschoots in meerdere publicaties heeft aangetoond. Meer integraal onderzoek is hier nodig.

Pathogenen bestrijdingsmiddelen in mest, veevoer en grondwater

Verontreiniging van oppervlaktewater met stoffen zoals neonicotinoïden en antibiotica alsmede de besmetting van veevoer, stalstrooisels en mest die uiteindelijk terecht komt op akkers en weiland is doodsteek voor insecten, fauna (boerenlandvogels) en uiteindelijk schadelijk voor de gehele voedselketen. Ons advies is de veestapel te reduceren met minimaal 80% en liefst werken naar 'nul' productiedieren en dit alleen als biologische gemengde veebedrijven gedogen in gebieden die nagenoeg ongeschikt zijn voor plantaardige voedselproductie.

De plantaardige generatie

Meer plantaardig eten is goed voor het klimaat, milieu, voor de dieren en voor de mensen. Minder vlees en zuivel consumeren helpt om minder broeikasgassen uit te stoten en het klimaatprobleem bij de bron aan te pakken. Tevens schept het mogelijkheden om landbouwgrond terug te geven aan de natuur. Dat gaat niet vanzelf, Nederland moet de overgang naar streekgebonden, plantaardige en biologische en kleinschalige- landbouw actief stimuleren.

Ruim baan voor kleinschalige agro-ecologische gemeenschapslandbouw

Gemeenschapslandbouw en community supported agriculture (CSA) alsmede permacultuur, plantaardige biodynamische landbouw, voedselbossen, agroforestry, strokenteelt en mixed-crops-systems moeten een stimulans krijgen van de overheid met inzet van een ruim budget voor onderzoek en ontwikkeling. Stadslandbouw in de periferie van de stadswijken tot 25 km moet zo veel mogelijk door de overheid worden gesteund door provincie, waterschap en gemeenten. Subsidie zou hierop ingezet moeten worden. Stadslandbouw in de bebouwde kom in bijvoorbeeld moestuinen, parken en achtertuintjes eetbaar groen, plukfruit in parken en bij scholen of tuinen op tijdelijk braakliggende gronden alsmede voedselbosjes in de stadswijken moet omarmd worden door gemeenten. Stadslandbouw gaat echter niet alleen over voedselproductie in de stad, maar ook over vergroening, duurzaamheid, werkgelegenheid, educatie, community building en waardecreatie van lege grond. Het helpt bij de bewustwording over de waarde van voedsel en het kan de verbinding tussen burger en voedsel, tussen stad en platteland en tussen boer en burger herstellen.

Vruchtbare bodems

Per jaar gaat er 24 miljard ton vruchtbare bodem verloren door verkeerd gebruik (Soil Atlas, 2015). Het is dus noodzakelijk en zelfs een verplichting om duurzaam bodembeheer toe te passen d.m.v. een ecologische benadering van het voeden van biologische processen in de bodem en het opbouwen van een humus (humusvorming geeft door het bergend vermogen minder droogte- en natschade) in de bouwvoor o.a. door het verhogen van het organische stofgehalte. Goed bodembeheer, gebruik van vaste rijpaden, gebruik van alleen no-till technieken (niet-kerende grondbewerking/Nkg) en gebruik van liefst plantaardige meststoffen, gerijpte compost en teelt van biomassa producerende groenbemesters en rustgewassen zoals leguminosen en veldbonen kan de bodem van jaar op jaar vruchtbaar maken. Een agro-ecologische teler zou een aanzienlijk deel van het teeltplan als rustgewas/groenbemester moeten inzaaien wat rendeert op het vlak: meststof, opbouw van een rijk bodemleven & humusvorming, doorworteling en verhogen van biodiversiteit.

Stoppen veehouderij gerelateerd onderzoek

Overheid moet direct stoppen met het financieren van onderzoek gericht op veehouderij en gekoppelde systemen. Daarentegen moet de overheid geld beschikbaar maken voor onderzoek gericht op agro-ecologische plantaardige teelten, plantaardige bemesting, groenbemesters, rustgewassen, diverse teelten, mengteelten/intercropping, plantdiversiteit en plantweerbaarheid, zaadvaste zaden, natuurlijke integrale plaagbeheersing, bloeiende akkerranden (FAB-mengsels) en zilte teelten (zoutbestendige gewassen). Verder moet er onderzoek worden gedaan naar lage-input-landbouwsystemen.

Veenweidegebieden

In veengebieden zorgt een lage waterstand voor bodemdaling. Hierdoor verdwijnen unieke veengebieden en komt veel CO₂ vrij. Dit draagt dus bij aan de uitstoot van broeikasgassen en daarmee aan klimaatverandering. Waterstanden in veengebieden moeten omhoog om de bodemdaling te stoppen. In veenweidegebieden moet een toekomstbestendige natuurinclusieve plantaardige landbouw (dus zo veel mogelijk zonder veehouderij) gestalte gaan krijgen. Een plantaardig Chinampa systeem zou een mogelijk alternatief kunnen zijn. Meer onderzoek is wenselijk.

Gestookte glastuinbouw

Kringlooplandbouw moet ook in gestookte glastuinbouw snel realiteit worden cq. met spoed een versnelde transitie ondergaan. Verwarming op gas/fossiele energie moet stoppen en alternatieven moeten goed op lokale impact onderzocht worden. Ingezet moet worden op een all-electric kas zonder gasaansluiting. Gebruik van energie (o.a. led-lampen) dient door het bedrijf zelf opgewekt te worden door middel van zonnepanelen etc. Warmte die vrijkomt van bijvoorbeeld koelinstallaties kan worden opgevangen in een laagwaardige warmtetank. De warmte kan vervolgens worden ingezet voor de verwarming van zowel de kas als de kantoorruimtes. De zonne-energie kan gebruikt worden voor het aansturen van elektrische ketels met hoogwaardige warmte van circa 95 graden. Dit als verwarming van de kas in koudere periodes, wanneer de laagwaardige warmte niet voldoende is.

Gewasbescherming alleen met uitsluitend biologische en veilige middelen en middelen zoals imidacloprid, clothianidin en thiamethoxam moeten verboden worden. Al het bedrijfsafval

(plantmateriaal, touw en plastics) moet verplicht volledig gerecycled worden. Het advies is om gestookte glastuinbouw te transformeren naar relatief 'koude kassen' en in te zetten op teelten met zgn. 'cold climate varieties'.

Technologische vooruitgang?

Door (digitale-) technologie gaan zaken niet altijd sneller, soms wel langzamer, het is duur en het vergt veel energie en grondstoffen. De omvang van het energie en grondstoffengebruik ten behoeve van het toepassen van digitale technologie is tot nu toe onderschat.

Het is dan ook de vraag waarom we met heel veel moeite een plantherkenning in een elektronische wiedzmachine willen programmeren, terwijl dit aan een mens in enkele minuten is te leren. Het maken van de elektronische wiedzmachine gaat ten koste van heel wat energie en grondstoffen, veroorzaakt elders schade aan het milieu, kost ruimte en de winning van de benodigde grondstoffen vindt vaak plaats onder slechte arbeidsomstandigheden. Het met de hand laten wieden door een mens vergt alleen maar een simpel hulpmiddel (een schoffel), het is gezond, je beweegt, je bent buiten en je doet zinvol werk. Het maken van de elektronische wiedzmachine is ook alleen maar mogelijk omdat niemand de rekening voor de nadelen betaalt. Bovendien is onbekend hoe lang er nog arbeid mee kan worden bespaard.

Meer mensenhanden op het land

bij enkele machinefabrikanten is weer belangstelling voor kleine handmatig aangedreven machines. Omdat de biologische landbouw groeit komt hier meer belangstelling voor. Biologische en andere vormen van agro-ecologische landbouw geeft meer werkgelegenheid. en maakt het voor Nederlanders meer aantrekkelijk en zinvoller als werkplek. Bovendien is het zo dat als veel meer mensen op het land gaan werken dat ook kan bijdragen aan het reduceren van de kosten voor de gezondheidszorg. Voorbeelden laten zien dat een scenario voor de landbouw mogelijk is met weinig input van energie en grondstoffen en aangedreven door voornamelijk handkracht, waarmee ook redelijke opbrengsten per ha kunnen worden behaald. Als men in de periode 1950 t/m 2019 had gestreefd naar minder inzet van energie en grondstoffen en betere arbeidsomstandigheden en minder had ingezet op arbeidsbesparende technologie, dan was de nu bereikte productiviteitsstijging ook mogelijk geweest. Ook de herstructurering van het landelijk gebied door middel van ruilverkavelingen en landinrichtingsprojecten had minder rigoureuus gekund en met meer oog voor de belangen van natuur en landschap. Bij een mechanisatie die meer is gericht op goede arbeidsomstandigheden en minder op arbeidsbesparing en meer op een stabiel landbouwsysteem, worden eisen aan de inrichting van het landelijk gebied gesteld die meer overeenkomen met de vroegere situatie. Het resultaat zou een meer toekomstbestendige landbouw zijn geweest dan we nu in 2019 hebben.

Nieuwe boeren en toegang tot land

In het huidige systeem wordt land niet toegewezen aan degenen die waarden zoals schoon drinkwater, biodiversiteit, een mooi landschap en gezond voedsel produceren, maar aan degene die het meeste geld uit het land kan halen. Dat gaat meestal niet samen met duurzaam landgebruik. Daarbij komt dat pachtafspraken met lange termijn garanties, die

nodig zijn voor duurzame investeringen, schaars zijn. Om toe te werken naar een duurzame

landbouw moet land en de landbouw niet meer onderworpen worden aan de logica en spelers van de (wereld)markt. Initiatieven van Toekomstboeren en andere nieuwe agro-ecologische boeren laten zien dat het kan, ook in Nederland. Ze omzeilen de markt door te werken met gemeenschappelijke vormen van eigendom, door boeren en burgers direct aan elkaar te verbinden en door landbouwpraktijken te ontwikkelen die mens en natuur samen brengen. Hierdoor kunnen andere waarden dan alleen winst een rol spelen in het vormgeven van de productie, verwerking en distributie van voedsel. Provincie, gemeente en grondeigenaren kunnen werken aan duurzaam pachtstelsel met lange termijn doelstellingen op het gebied van agro-ecologische doelstellingen en bodembeheer en zorgen voor een betaalbare en eerlijke pacht waar (jonge-) ondernemers, boeren en telers voor lange tijd kunnen werken aan hun agro-ecologisch teeltbedrijf en waar ook plaats is voor een verhoogde biodiversiteit en vormen van fruit- en notenteelt, agroforestry, permacultuur en voedselbos-systemen.

Concreet:

- Forse reductie van de veestapel (fors minder methaanuitstoot mestopslag)
- Glastuinbouw dwingen tot verregaande energiebesparing en 0-residu in oppervlaktewater en stimuleren van 'koude teelten' onder glas.
- Inzetten op slim landgebruik veenweidegebieden (bv. Chinampa systeem)
- Inzetten op slim landgebruik bomen, bos en natuur (bv. nutsfuncties, agroforestry, voedselbossen, natuurrecreatie, CO₂-opslag)
- inzetten op duurzaam en agro-ecologisch (kleinschalig-) landgebruik, koolstofopslag en verhogen kwaliteit landbouwbodems.
- Verduurzaming van landbouw met forse reductie van veehouderij en inzetten op plantaardige teelten met plantaardige (stikstofrijke) bemesting en onderzoek naar inzet van schone humanure (terugbrengen van fosfaat en kali)
- Innovatie voor klimaat en landbouw moet ontwikkeld worden vanuit een agro-ecologische benadering met in stedelijke gebieden inzet op grootschalige kleinschaligheid van plantaardige (biologische) teeltbedrijven waarbij duurzame techniek nuttig moet zijn en werkgelegenheid met zinvolle arbeid kan bieden. Kleinschalige agro-ecologische initiatieven trekken vaak mensen aan en zorgen voor een grote sociale betrokkenheid op het gebied van landbouw, voedselvoorziening en klimaat- en milieudoelen.

Toekomstvisie

De (relatief) hoge productie van de landbouw in Nederland is alleen mogelijk geweest door een hoge input van energie en grondstoffen, een massale invoer van veevoer en het indirecte landgebruik in zowel Nederland als elders. De sterke focus op eenzijdige productieverhoging in kilo's per hectare veroorzaakt veel problemen. De arbeidsbesparende technologie heeft wel de arbeidsproductiviteit verhoogd, maar daardoor is het ecosysteem aangetast, wat veel problemen heeft veroorzaakt: minder biodiversiteit en het gebruiken van meer kunstmest, bestrijdingsmiddelen en energie. De innovaties in de landbouw zijn teveel gericht geweest op het verhogen van de productie en/of onder lobby en/of maatschappelijke druk tot stand gekomen. De landbouwproductie moet weer worden afgestemd op het

ecosysteem ter plaatse. Een nieuwe duurzame landbouw kan nu ontstaan door de randvoorwaarden die worden gesteld vanuit het klimaatprobleem en de daarvoor benodigde instroom van arbeid.

De randvoorwaarden waar de landbouw aan moet gaan voldoen betekenen een drastische reductie van het gebruik van energie en fossiele grondstoffen. Dit kan alleen worden gerealiseerd als kapitaal wordt vervangen door arbeid. Het minimaliseren van het energie- en grondstoffengebruik betekent ook dat het transport zo gering mogelijk moet worden. Dat heeft tot gevolg dat de landbouw zich moet richten op het voeden van de eigen bevolking en dat grootschalige uitvoer en invoer niet meer mogelijk zijn. Met een niet fossiele energie verslindende (milieuvriendelijke) landbouw en een bevolkingsomvang van 17 miljoen inwoners is het niet mogelijk om mensen van voldoende eiwitten te voorzien via de huidige richtlijnen van de Gezondheidsraad. De dierlijke productie in Nederland zal fors moet worden ingekrompen. Als de prijsverhoudingen tussen de productiefactoren éénmaal zodanig zijn dat je op basis van geld zou gaan kiezen voor een veel lager energie- en grondstoffengebruik, is het te laat en kan de infrastructuur niet meer op tijd worden aangepast. Daarom moet nu al worden geanticipeerd op een toekomstige situatie van schaarste en moet de omschakeling naar een duurzame plantaardige landbouw direct beginnen.

Aanbeveling - direct beginnen met omschakeling naar een duurzame plantaardige (kleinschalige) agro-ecologische landbouw.

De Nederlandse regering heeft het akkoord van Parijs ondertekend maar het blijkt moeilijk te zijn dit ook te vertalen in concrete maatregelen. Nog steeds is de overheid bezig met het doen van investeringen die het klimaatprobleem vergroten (bijvoorbeeld wegeaanleg en uitbreiding van vliegvelden) en het kunnen bereiken van de klimaatdoelstellingen moeilijker maken. Hier is nog geen sprake van de omschakeling naar een lage-input-maatschappij. Voor de landbouw moet er snel ingezet worden op een agro-ecologisch systeem en forse reductie van (intensieve) veehouderij.

10 april 2019

Dhr. J.M.L. Peteroff - secretaris

Ver. Netwerk ter bevordering van biocyclische-veganlandbouw

Geraadpleegde bronnen:

- Ekoland nr 3/2019 - Chinampa in de polder - nieuw perspectief voor het veenweidegebied
- Buijs, J & Samwel-Mantingh, M. (2019) Een onderzoek naar mogelijke relaties tussen de afname van weidevogels en de aanwezigheid van bestrijdingsmiddelen op veehouderijbedrijven in Gelderland. Bennekom: Buijs Agro-Services, WECF Nederland, ETS Nederland BV.
- Smid, M. (2018) De duurzaamheid van de Nederlandse landbouw 1950 – 2015 – 2040. Wageningen: WASS.
- Biojournaal 20-6-2018 Groenbemesters, rustgewassen en de voordelen van plantdiversiteit
- van Rijn, P. C. J. (2018). Waarden van Akkerranden in de Hoeksche Waard. Amsterdam: IBED.
- Janmaat, L. (2015) Verwerken van maaisel voor landbouwkundig gebruik - Waarde van compost, bokashi en bermgraskuil als meststof. Driebergen: Louis Bolk Instituut
- Ploeg, J.D. van der (2001). De virtuele boer. Koninklijke van Gorcum Assen
- AKKER NR 4 APRIL 2014. Kan een bodem zonder externe mineralenaanvoer vruchtbaar blijven? Planty Organic

- Ir. Hospers-Brands, M., Pollema, T, Bus, M. (2015) Planty Organic - Voortgang 2015. Driebergen: Louis Bolk Instituut
- Burgt, G.J.H.M. van der, Rietema, C. en Bus, M.C. (2017a). Planty Organic 5 jaar: evaluatie van bodemvruchtbaarheid, stikstofhuishouding en productie. Louis Bolk Instituut, Driebergen, publicatie nummer 2017
037 LbP, 40 pp
- Ir. van der Burgt, G-J, Rietema, C, Bus, M, (2018) Planty Organic voortgang 2017. Driebergen: Louis Bolk Instituut
- Dagblad van het Noorden (januari 2018). Geijp, J. Akkerbouw zonder mest, het kan
- NieuweOogst (januari 2018) Tönjes, J. Telen met zelfgeproduceerde stikstof lukt
- Biojournaal (juli 2018) Nieuwe Groningse subsidie voor Planty Organic
- van den Berg, L, et al (februari 2019). Grond van Bestaan Land voor nieuwe boeren en agro-ecologie
- Low-Tech Magazine (feb 2010) Recycling animal and human dung is the key to sustainable farming
- Vega Vega Magazine (jaargang 2 nummer 1) Jan van Arragon dé Veganistische Bio-boer van Nederland
- Vega Vega Magazine (jaargang 2 nummer 1) Plantaardige voedselhulp efficiënter dan dierlijke
- Biojournaal (9-4-2019) Hoe klimaatgoochelaars ons misleiden - Column Bert van Ruitenbeek (directeur Stichting
- Sandwell, K, et al. (4-2019) Report 'Boerenlandbouw peasant farming in the Netherlands' - verslag '1e Boerenlandbouw Conferentie Sterke boeren voor een duurzame landbouw' - Amsterdam, The Transnational Institute (TNI)